

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Hermes Theologicvs, Id est Synopsis totius Theologiæ, perspicuè, doctè, subtiliter, ac breviter discussa

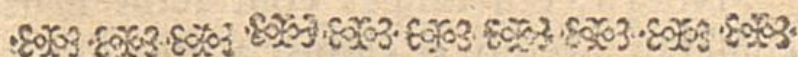
Et In octo Partes ... distincta ...

De Ivstitia Et Contractibvs

Vindalium, 1646

Cap. IV. De contractibus quibus dominium acquiritur.

urn:nbn:de:hbz:466:1-38850

CAPVT IV.

*De contractibus quibus dominium
acquiritur.*

SECTION I.

Quid sit.

CONCLUSIO I.

Contractus hic à nobis sumitur, pro
Conuentione mutua, seu pacto ex
quo, vel ex vtraque, vel saltem ex altera
parte oritur obligatio.) Quanquam alij
strictius sumant contractum pro pacto,
ex quo vtrinque nascitur obligatio. Vnde
iuxta priorem modum, donatio quæ in-
cipit à promissione, dicitur contractus;
quia promissio acceptata inducit obliga-
tionem ex parte donantis, Non est autem
contractus iuxta posteriorem, quia non
infert obligationem ex parte donatarij.
Cæterùm obligatio orta ex contractu,
non tantùm est naturalis, sed etiam ciui-
lis: quæ scilicet iure humano inducitur,
& fouetur concessa actione aduersus eum
qui obligatus est.

Nota 1. etsi omnes contractus fiant consensu interno, & verbis; aliisue signis externis, quosdam tamen speciatim dicere, alios consensu, alios verbis, alios tandem scriptura perfici. Re perficiuntur, qui rei traditionem exigunt, vt depositum, mutuum, &c. Consensu, qui certam verborum formam non exigunt, sed quibuscunque signis consensum exprimentibus perficiuntur, vt emptio, & venditio, locatio, &c. Verbis, qui certam verborum formulam postulant, vt stipulationes, quæ interrogatione vnus, & alterius responsione perficiuntur, hoc modo. Promittis mihi centum? Promitto. Dabis mihi equum? Dabo, &c. Scriptura denique ij, qui sine scriptura nullius sunt valoris, vt Emphyteusis.

Nota 2. varias communiter assignari diuisiones contractus. Nam. 1. diuiditur in nominatum, & innominatum. Nominatus est, qui habet nomen speciale, per quod ab aliis distinguitur, vt emptio, mutuum, alique contractus vulgares. Innominatus verò qui non habet nomen speciale, sed tantum generale nomen contractus; cuius sunt quatuor species, Do vt des, do vt facias, facio vt des, facio vt facias. Nec dicas in emptione & venditione, verbi causa, habere locum

DE IVSTITIA. CAP. IV. 53

do vt des, ibi enim datur pretium pro merce: at in contractu innominato datur vna res pro alia, cuius non est pretium, aut merces. 2. diuiditur contractus in contractum bonæ fidei, & stricti iuris, quorum prior dicitur bonæ fidei, non in sensu circa finem capitis præcedentis usurpato, sed quatenus significat æquitatem quandam, & benigniorem interpretationem quam Iudex sequi potest. Posterior verò stricti iuris, quia Iudex tenetur stare verbis, & dispositioni contractuentium. 3. diuiditur in contractum lucratium, seu gratuitum, & in onerosum, seu non gratuitum. Gratuitus dicitur, in quo non interuenit pretium, & merces, sed mera gratia & liberalitas. Onerosus verò, in quo vicissim onus imponitur, & fit quædam recompensatio. Prioris generis sunt donatio, mutuum, depositum, &c. Posterioris emptio, venditio, locatio. &c.

CONCLUSIO II. Vt valeat contractus, quædam conditiones sunt necessariæ ex parte consensus,) Requiritur nempe vt consensus sit liber, & procedens ex intentione se obligandi, ad leges contractus initi, signoque aliquo externo declaretur. Verùm cum circa istas conditiones, vt sunt propositæ, non possit

esse difficultas, superest inquirendam. r.
An consensus metu extortus, sufficiat ad
valorem contractus.

Cui dubitationi Respondeo. 1. stando
in iure aliter nullum contractum irritum
esse, ideò præcisè quòd per metum factus
fit: quia id non impedit, quin simpliciter
fit voluntarius. 2. cōtractus merè ciuiles,
initos per metum iniustè non incussum
ab altero contrahente, valere, donec per
sententiam irritentur; quia iure natu-
ræ sunt validi, nec per leges ipso facto
irritantur. 3. in foro externo solere res-
cindi per sententiam Iudicis, contractus
initos ex metu cadente in constantem vi-
rum; si iniustè ab extrinseco incussus fit:
non autem si metus sit iustus, aut leuis. 4.
qui per contractum, iniusto, quanquam
leui metu initum, aliquid acquisiuit, te-
neri ad restitutionem in foro conscien-
tiæ: quia quod ita acquiritur, per iniuriã
acquiritur, adeoque iustè retineri non
potest. Quod tamen intellige, modo
contrahens fuerit alteri causa metus, nam
si metus aliunde incussus sit, non est obli-
gatio restituendi, cum ipse iniuriam non
intulerit. intellige etiam, modo metus
fit causa præcipua, aut conditio sine qua
contractus non fuisset initus.

Quæres 2. quid dicendum sit de con-

DE IVSTITIA. CAP. IV. 55
tractu ex errore seu dolo inito. Respon-
deo 1. errorem circa substantiam, face-
re contractum ipso iure naturæ irritum;
vt si vitrum pro gemma datur. Quia
tunc consensus substantialis deest: non
enim emptor intendit emere vitrum, sed
gemma. 2. Errorem circa rei acciden-
tia, si tantum sit comitans, non irritare
contractum. Quia per eiusmodi erro-
rem consensus substantialis non tollitur,
vt cum emis equum Germanicum, putans
esse Hispanicum, empturus licet non tan-
ti, etsi Germanicum esse scires. 3. in foro
conscientiæ, contractum rescindi posse
ex parte decepti, quando dolus alterius
contrahentis dat causam contractui; etsi
error non sit, nisi circa rei qualitatem, quia
sic res per iniuriam ei extorquetur. De-
ceptor tamen tenetur contractum imple-
re, si deceptus velit; quia fraus & dolus
nemini patrocinari debet. Dico alterius
contrahentis, nam si dolus aliunde ve-
niat, contractus valet: modo con-
trahens non habeat intentionem condi-
tionatam non contrahendi, nisi res de
qua agitur tali qualitate affecta sit.

Quæres 3. quid dicendum sit de valo-
re contractus aliàs irriti, cui iuramentum
adhibetur. Respondeo 1. contractum
qui iure positiuo, ob bonum commune

irritus est, non firmari iuramento, ut si clericus cum iuramento renuntiet privilegio fori: tale siquidem iuramentum, cum sit de re mala, fiatque in præiudicium boni communis, obligare nequit 2. contractum iure positivo, propter, utilitatem privatam debitoris, & in fauorem illius irritum, firmari iuramento. Hoc communiter admittitur, tum in contractu quo vxor consentit in alienationem fundi dotalis, tum in eo qui fit à minore sine auctoritate curatoris, vel licentia Iudicis; tales contractus alioqui irriti, firmitatem accipiunt, si adhibeatur iuramentum de futuro, verbi causa, si vxor dorem alienans iuret, se contractum non reuocaturam, vel quid simile. Et ratio discriminis inter huac, & præcedentem easam est; quia etsi per pactum priuatum, non possit quis derogare iuri publico, potest tamen priuato. 3. non firmari eiusmodi contractum, si præsertim in odium creditoris, seu ob peccatum illius à lege reprobetur; quia si tunc contractus firmaretur, creditor acquireret ius ad actionem sibi illicitam, quod dici non potest. Sicque contractus de soluendis vsuris non firmatur iuramento, adeoque etsi ob reuerentiam erga Deum, ratione iuramenti soluendæ sint, non

tamen ex vi ipsius contractus, quia nullus est. Vnde si iurans petat relaxationem iuramenti, non tenebitur soluere: aut si soluit, poterit summam solutam repetere, cum usurarius nullum ius in eam acquisierit; & ipse iurauerit quidem se soluturum, non tamen ut suppono, se post solutionem non repetiturum. 4. quando per iuramentum contractus firmatur, eius obligationem transmitti ad hæredes, perinde ac si contractus ex se, seu sine iuramento esset validus; quia talis obligatio est realis. Quando autem contractus iuratus inualidus manet, eius obligationem ad hæredes non transmitti, quia illa obligatio, cum non sit annexa contractui ratione sui, sed tantum ratione iuramenti, est personalis, adeoque ad hæredes non deuoluitur. Verum hæc sufficient de contractus in genere. Superest ut de præcipuis eorum speciebus deinceps in particulari agamus.

SECTIO II.

De emptione & venditione.

CONCLUSIO I.

INter contractus onerosos emptio, & venditio numerari solet.) De hac materia tractat. S. Thomas 2.2. quæst. 77. per quatuor articulos, quorum 1. inquit, an licitè possit quis rem vendere, plus quàm valeat. Respondet autem 1. fraudem adhibere ad hoc, vt aliquid plus iusto pretio vendatur, omninò peccatum esse, inquantum aliquis decipit proximū, in damnum ipsius. 2. carius vendere, vel vilius emere rem, quàm valeat, esse secundum se iniustum & illicitum. 3. interdum tamen per accidens licitam esse, vendere rem carius quàm secundum se valeat, nempe quando venditor ex illius venditione damnum aliquot incurrit. 4. si aliquis multum iuuatur ex re alterius quam accepit, ille verò qui vendit non damnificatur, carendo re illa, eum non debere eam superuendere; quia vtilitas quæ alteri accrescit, non est ex venditio-

ne, sed ex conditione eumentis. Nullus autem debet vendere alteri, quod non est suum, licet possit ei vendere damnum quod patitur. 5. etsi in foro externo, fraudantes infra dimidium iusti pretij, ad nullam restitutionem cogantur; secus tamen contingere in foro conscientiae, cum nemo retinere possit, quod iniuste acquisitum est. 6. iustum pretium rerum non esse punctualiter determinatum, sed magis in quadam aestimatione consistere; ita ut modica additio, vel imminutio non videatur tollere aequalitatem iustitiae.

Articulo 2. quærit, utrum venditio reddatur illicita, propter defectum rei venditæ. Ad quod multipliter respondet. 1. fraudem committi in venditione, si venditor in re quam vendit, cognoscat defectum, vel secundum speciem rei, ut si aurichalcum vendat pro auro; vel secundum quantitatem, ut si scienter utatur deficienti mensura; vel secundum qualitatem, ut si animal infirmum vendat, quasi sanum. 2. quando fraus scienter in his committitur, vendentem non solum peccare, sed etiam teneri ad restitutionem. 3. si verò eo ignorante aliquis prædictorum defectuum in re vendita reperitur, eum quidem non peccare, teneri tamen cum ad eius notitiam venerit,

damnum recompensare emptori. 4. quod dictum est de venditore, debere etiam intelligi ex parte emptoris; eum scilicet teneri ad restitutionem, quando scienter emit rem, quam venditor putat esse minus pretiosam, ut si vendat ipsi aurum pro aurichalco. 5. mensuras rerum venalium in diuersis locis esse diuersas, propter diuersitatem copiae, & inopiae rerum. Nec licitum esse eas praeterire, quando publica auctoritate, vel consuetudine institutae sunt. 6. Pretium rerum venalium non considerari secundum gradum naturae, cum quandoque pluris vendatur vnus equus, quam vnus seruus; sed secundum quod res in usum hominum venit.

Articulo 3. quaerit, vtrum venditor teneatur dicere vitium rei venditae. Et respondet 1. venditorem teneri dicere vitium occultum rei venditae, quando emptor ex tali vitio damnum, vel periculum incurrere potest; quod tunc fit quando res tanti venditur, ac si vitio illo occulto careret; aut si propter huiusmodi vitium, vsus rei reddatur impeditus vel noxius, ut si vendat equum claudicantem, pro veloci. 2. eum tamen non teneri dicere vitium manifestum rei venditae, si propter illud

DE IUSTITIA. CAP. IV. 61

subtrahat quantum oportet de pretio; quia forte ratione eiusmodi defectus, vellet emptor plus subtrahi de pretio, quam esset subtrahendum. Unde indemnitati suæ consulere potest, vitium rei reticendo.

Artc. 4. quærit, vtrum liceat negotiando, aliquid carius vendere, quam emere. Ad hoc autem respondet 1. omnibus licitum esse negotiari, propter res necessarias vitæ consequendas, Turpe verò esse negotiari propter lucrum, nisi aliquis finis necessarius, vel honestus intendatur; vt dum quis lucrû moderatum, quod negotiando quærit ordinat ad domus suæ sustentationem, vel ad subueniendum indigentibus. 2. non omnem qui carius vendit aliquid, quam emerit, negotiari, sed eum tantum qui ad hoc emit, vt carius vendat: si enim emit rem, non vt vendat, sed vt teneat, & postmodum propter aliquam causam eam vendere velit, non est negotiatio, quamuis carius vendat. 3. posse aliquem carius rem vendere, quam emerit, vel quia in aliquo eam melioravit; vel quia pretium rei est mutatum, secundam diuersitatem loci, aut temporis; vel propter periculum cui se exponit, transferendo rem de loco ad locum. Verùm vt doctrina horum arti-

culorum, quæ magni est momenti, illustrior euadat, duæ resolutiones statuendæ sunt. Sit ergo.

CONCLUSIO II. In contractu emptionis, & venditionis iniustitia committi potest, ex parte pretij.) Hoc melius explicari non potest, quàm respondendo ad tres difficultates, quæ sese hic offerunt. Quæritur enim, quid sit emptio, quid venditio. Respondeo iuxta Legisperitos, emptionem esse rei pro pretio contractionem, venditionem verò esse distractionem rei pro pretio. Et iuxta quosdam Theologos, emptionem esse contractum quo datur pretium pro merce. Venditionem autem, contractum quo datur merx pro pretio. Vbi nomine mercis intelligunt, quamlibet rem vendibilem, per pretium autem intelligunt pecuniam secundum suum valorem spectatam; quanquam hæc secundum suam materiam, variosque vsus quos habere potest, etiam sub merce comprehendi possit. Verum quia alij putant,posito mutuo consensu exterius expresso, contractum emptionis, & venditionis esse perfectum quoad substantiam, ij malunt definire contractum emptionis & venditionis, per obligationem tradendi pretium pro merce, & mercem pro pretio, quàm

DE IUSTITIA. CAP. IV. 63
per traditionem ipsam.

Quæres 2. quid dicendum sit de iustitia, vel iniustitia contractus emptionis & venditionis, ex parte pretij Respondeo 1. hunc contractum esse iustum, quando pretium est æquale rei venditæ, iniustum verò quando non est æqualitas inter pretium, & rem quæ venditur. Quod duobus modis fieri potest, nempe vel ita ut pretium excedat valorem rei, vel ita ut ab illo excedatur.

Respondeo 2. ad iudicandum de valore rei, non tantum considerandam esse perfectionem entitativam & substantialem, sed etiam & maximè usum & necessitatem moralem rei quæ venditur. Item copiam vel inopiam illius, multitudinem & paucitatem ementium aut vendentium, laborem in re procuranda susceptum. idque necessariò, & non casu aut per accidens. Ex his enim aliisque id genus augeri, vel minui mercium valorem dubitari non potest. Quare pretium quod iis omnibus spectatis, à Principe taxatur. omnino iustum est, consistitque in indivisibili; ita ut nequeat augeri, vel minui. Et communiter vocatur pretium legitimum. Quia tamen ut plurimum determinatio pretij rerum venalium, per legem publicam fieri non potest, constitutio

pretij cuiuslibet rei, communi prudentum iudicio relinquitur. Tale autem pretium vocatur arbitrium, habetque quandam latitudinem, cum vulgò diuidatur in summum seu rigidum; medium, seu moderatum, vel mediocre; & infimum, seu pium, vel minimum. Quò fit, vt possit mercator, sine iniustitia, eadem merces vni viliùs vendere, & alteri cariùs, intra latitudinem pretij; non autem si pretium sit legitimum, seu publica lege constitutum; quia hoc consistit in indiuisibili, vt dictum est.

Quæres 3. an interdum res possit licitè plus vendi, aut minoris emi, quàm valeat. Respondeo 1. semper illicitum esse, ex vi contractus emptionis & venditionis, rem vendere plus aut emere minoris quam valet: hoc enim est contra æqualitatem iustitiæ quæ postulat, vt venditor non grauetur, accipiendo minus quam dat; nec emptor, dando plus quam accipit. Confitmatur ratione S. Thomæ 2.2. quæst. 77. art. 1. quia emptio & venditio videtur esse introducta, pro communi ciuium vtilitate, dum scilicet vnus indiget re alterius, & econuerso: quod autem pro communi vtilitate inductum est, non debet esse magis in grauamen vnus, quàm alterius. Et ideo

DE IUSTITIA. CAP. IV. 65
debet secundum æqualitatem rei, con-
tractus inter eos institui.

Respondeo 2. etsi ex eo capite, nun-
quam liceat plus petere, aut dare minus,
quàm res valeat; posse tamen id fieri li-
citur, ex quibusdam aliis titulis, qui
per accidens cum ipso contractu vendi-
tionis coniunguntur. Primus titulus est,
donatio, quæ tamen rarò præsumenda
est, maximè inter extraneos. Secundus,
damnum emergens: potest enim quis legi-
timè petere compensationè damni, quod
ratione emptionis aut venditionis subit,
vt docet S. Thomas loco citato. Ter-
tius, lucrum cessans, alioqui certò aut
probabiliter euenturum; quia cùm hoc sit
pretio æstimabile, potest illius compen-
satio fieri, deductis expensis, ac iuxta ma-
iorem, aut minorem probabilitatem lu-
cri. Alter tamen contrahentium moneri
debet, tam de hoc, quàm de præcedenti
incommodo, in gratiam illius suscepto;
quia fortè nollet illud redimere. Hinc
autem collige, non licere, titulo lucri
cessantis rem nunc cariùs vendere, quia
futuro tempore plus est valitura; nisi
alioqui in illud tempus fuisset seruanda.
Et similiter in contractu mutui non li-
cet, hoc titulo aliquid accipere supra
sortem, ex pecunia quæ negotiationi ex-

ponenda non erat, quia tunc nullum est
lucrum cessans.

Quartus, aliquod grauamen pretio æsti-
mabile, in gratiam alterius contrahentis
susceptum, vt si creditò vendens exponat
se probabili periculo amittendi pretium,
aut partem illius, vel illud non recupe-
randi, nisi cum expensis & molestiis; tale
siquidem periculum est pretio æstimabi-
le, adeoque ratione illius, aliquid am-
plius quam res tunc valeat, exigere licet.
Sicut etiam licet rem aliquam, anticipa-
ta pecunia minoris emere, quàm valitura
sit traditionis tempore, tum propter dam-
num emergens, aut lucrum cessans, tum
propter periculum rei non recuperandæ.
Vnde communiter excusantur, qui lanas
anticipata solutione, minori pretio
emunt. Non tamen præcisè propter anti-
cipationem, vel dilationem solutionis,
licet iustum rei pretium minuere, vel
augere; sed vt hoc licitè fiat aliquis
alius titulus ex prædictis, ad inæqualita-
tem illam concurrere debet.

Ex his autem collige, monopolia ex-
ercentes grauius peccare, tum quando
inter se conueniunt, de re vendenda supra
pretium rigorosum; tum quando om-
nes merces alicuius generis emunt, vt in
tempus caritatis, animo pretium augendi,

DE IUSTITIA. CAP. IV. 67
eas seruent; rum quando impediunt, ne
merces aliunde aduehantur, vt ipsi suas
maiori pretio vendant.

CONCLUSIO III. Potest etiam
iniustitia committi in emptione & ven-
ditiōe, ratione rei venditæ.) Duo sunt
modi huius iniustitiæ. 1. si vendatur res
quæ vendi non potest, vt res spiritualis.
2. si res venditur vt sana & integra, cūta-
men occultū aliquod habeat vitiū ratio-
ne cuius redditur notabiliter minūsvtilis
ad id, pro quo emitur. Quare debet ven-
ditor eiusmodi defectus notabiles mani-
festare emptori, eos scire cupientis; alio-
qui tenetur ex iustitia restituere pretiū,
damnumque ex venditiōe sequutum re-
sarcire; quia tunc adest dolus dans cau-
sam contractui. Vnde etiam in foro ex-
terno datur emptori actio redhibitoria,
ad rehabendam pretium restituendo
mercem.

Verūm Nota 1. contractum valere, si
ex hypothesi quod defectus mercis fuisset
reuelatus; emptor nihilominus emis-
set, quanquam minori pretio; & vendi o-
rem tunc teneri duntaxat ad restitutio-
nem excessus pretij; dari tamen contra
illum in foro externo actionem, quæ in
Iure vocatur, Quanto minoris, etiam
quamuis mercis defectus ipsi ignotus es-
set.

Nota 2. quando emptor ita suo iudicio fedit, ut nihil interrogans de vitio rei, unam ex multis eligat, venditorem non peccare contra iustitiam vitium rei occultum etiam notabile non detegendo; modo iustum pretium exigat, & dolo vitium non contegat, nec rem vitio affectam inter integras ponat, ne ab emptoribus discerni possit: sic enim venditor nullam facit ei iniuriam, siue in contractu, siue in modo eum alliciendi ad contrahendam. Et si quæ deceptio hinc contingit, debet emptor eam sibi imputare. Tenetur tamen venditor ex charitate, emptori defectum indicare, saltem post contractum. Imò ex iustitia, si emptor aliquod inde damnum sit incursum; nisi ille præterea proprio periculo rem emiserit.

Nota 3. venditorem non teneri manifestare vitium occultum, quando propter illud res non redditur notabiliter minus utilis ad id, pro quo emitur; etiam si præsumat fore, ut emptor non emeret si vitium agnosceret. Quia tunc emptor censetur irrationabiliter iuitus, cum nulla, aut parua ei fiat iniuria. Et alioqui valde durum est, obligare mercatores ad detegenda omnia vitia mercium quas vendunt; quia sic valde decresceret earum

DE IUSTITIA. CAP. IV. 69

pretium, & commercium paulatim tolleretur. Si tamen empra non est, nisi sub conditione quòd vitio careat, contractus nullius est valoris, defectu conditionis: sicut etiam est irritus, quando venditor interrogatus de occultis rei vitijs, etiam minoris momenti, ea non declaravit.

Nota 4. quando vitium est apertum, venditorem non teneri per se loquendo, illud manifestare; cum emptor explorare debeat, an res quam emisit sit sana & integra, adeòque si decipiatur, sibi imputare debeat: ad hoc tamen teneri saltem ex charitate, quando videt ab emptore ignorari vitium rei vt plerumque accidit. Quanquam in tali casu, non datur actio in foro externo contra venditorem, nisi ultra dimidium iusti pretij emptorem defraudaverit.

Nota 5. cōtractum valere, quando venditor ignorat vitium rei, eum tamen comperto postea vitio, non posse ab emptore accipere supra iustum pretium rei vitio affectæ; sed non obligari ad compensationem damnorum, quæ sine ipsius culpa ex re vendita orta sunt, cum non sit eorum causa.

Nota 6. venditorem, in vtroque foro teneri, de vitio occulto ipsi noto, etsi in contractu generatim dicat, se nolle tene-

ri de vitiis occultis rei, si quæ in ea sint. Unde in foro externo datur actio, contra venditorem agri affecti seruitute sibi nota, quamuis dixerit se nolle teneri de seruitute, si quam ager habet. Si autem venditor ignorabat vitium, & pretium fuit æquale, spectato periculo quod emptor in se suscepit, aliisque circumstantiis, ad nihil tenetur, etsi postea vitium deprehendat.

Ex dictis collige, quid dicendum sit ad quæstionem illam, quam nonnulli proponunt; an emptor qui vult restituere re, propter occultum notabile vitium in ea deprehensum, teneatur restituere illius fructus, quos à tempore contractus percepit. Respondeo affirmatiuè, quia cum in eo casu contractus fuerit nullus, dominium rei venditæ mansit penes venditorem, qui proinde illius fructus habere debet, deductis tamen expensis, quia res domino fructificat. Verum tenetur venditor vice versa, non modo restituere pretium emptori, sed etiam resarcire damna, si quæ ex rei vitiosæ venditione orta sunt.

SECTIO II.

De Mutuo

CONCLUSIO VNICA.

Iustitia quæ in contractu mutui reperitur, tollitur per usuram.) Vt hoc intelligatur, quæritur 1. quid sit mutuum. Respondeo, mutuum esse, contractum quo quis tradit alteri rem suam ad usum, ut statim fiat accipientis, & restituat postea tantundem eiusdem rationis & qualitatis, seu eiusdem speciei & bonitatis.

Vbi nota 1. materiam mutui esse ut plurimum, rem usu consumptibilem, quæque consistit in numero, ut pecunia; in pondere, ut autum, argentum, &c. 2. & in mensura, ut vinum, oleum: &c. eam distingui à materia commodati, quia huius traditur usus, non dominium; materia verò mutui quia usu ipso consumitur, seu alienatur, traditur quoad utrumque: adeò ut mutuarius non teneatur reddere eandem rem numero, sed specie. 3. iustitiam huius contractus in eo consistere, ut mutuans non plus accipiat à mutuuario

quàm ei dedit: hoc enim exigit iustitiæ æqualitas. 4. hinc sequi, contractum mutui ex se alioqui honestum & licitum ut patet ex Scrip. Matth. 25. & Lucæ 6. vitari per usuram, quâ aliquid accipitur à mutuario, ultra sortem.

Quæritur 2. an, & qua ratione usura sit illicita. Respondeo 1. usuram etsi interdum sumatur pro lucro usurario. hic sumi pro ipso contractu, ex quo tale lucrum provenit; adeoque nihil aliud esse quàm contractum quo aliquid exigitur ultra sortem, tanquam ex iustitia debitum, ex vi mutui, seu propter usum rei mutuatae, in dominium ipsius mutuatarij iam translatae.

Respondeo 2. usuram sic spectatam, non modo in scriptura, & iure canonico esse prohibitam, sed etiam esse ex se & intrinsecè malam, & contra ius naturale; ut docent omnes Theologi, cum sancto Thoma 2. 2. quæst. 78. art. 1. & facile ostenditur, tum quia contra rectam rationem est, in contractu oneroso plus ab alio accipere, quàm ei tribuas, ut satis patet, facileque ab omnibus admittitur in aliis contractibus: tum quia iniustum est petere aliquid pro usu rei non suæ, sed in alterius dominium translatae, ac aliunde ad æqualitatem compensatae, vel com-

penſandæ. Res autem mutuo tradita non est mutuatis, sed mutuatarij; dicitur enim mutuum, quia per illud aliquid fit de meo tuum, quod ipsum patet, quia mutuo dans pecuniam alicui, dat illi plenissimam potestatem ea pro arbitrio vendendi, omnino indepenter à voluntate mutuantis. Quare sicut iniquum est, vendito pane pro iusto pretio, aliquid insuper exigere pro usu illius, ita mutuo dans pecuniam, quæ æquali summa cõpensanda est, non potest sine iniustitia aliquid exigere pro usu illius pecuniæ.

Quæritur 3. etsi non possit licitè auctarium sumi ratione mutui, possit tamè sumi in mutuo. Respondeo posse, omnium consensu, idque non modo donatione gratuita, sed etiam plerisque aliis titulis, quorum primus est, damnum emergens ex mutuo: hoc enim non est usus pecuniæ vendere, sed damnum vitare, ut ait S. Thomas art. 2. ad 1. Quod licitum esse ex eo manifestum est, quia nemo tenetur cum suo damno, beneficium alteri præstare.

Secundus; lucrum cessans ex mutuo, quod habet locum, quando aliquis ratione mutui impeditur ne aliquid lucretur. Hoc autem titulo aliquid iuste accipi ultra sortem, probatur, quia lucrum de iust.

D

cessans non est minus æstimabile pecunia, quàm damnum emergens; quare utrumque in pactum deduci potest. Quod intellige, modo sit spes proxima & probabilis lucri, qualis non habetur, nisi ex pecunia negotiationi destinata.

Tertius titulus est, onus mutuandi, quia se obligare ad mutuandum, quoties aliquis indiguerit, est quid pretio æstimabile: sicut etiam est labor, in numeranda magna quantitate pecuniæ mutuatæ susceptus. Quo titulo excusari solet negotiatio illa vulgaris, Quæ Mons Pietatis appellatur, in qua pecunia, vel alia res mutuabilis exposita est ad mutuandum egentibus: ibi enim mutuatarij accipiunt mutuum ea lege, ut soluant aliquid pro expensis: quæ ad conseruationem Montis fieri debent, nimirum pro sustentatione ministrorum conductione domus, &c.

Quartus est periculum sortis, & molestia in ea recuperanda. Hoc enim est pretio æstimabile, adeoque pro eo aliquid licitè peti & sumi potest. Confirmatur, nam mutuator potest exigere, ut mutuatarius illius indemnitati caueat, dato fide iussore. si ergo remittat fide iussorem, velitque in se suscipere periculum sortis, potest aliquid pro tali onere acci-

DE IUSTITIA. CAP. IV. 75

pere; sicut & fideiussor, si daretur, licitè acciperet. Oportet tamen vt probabile aliquod periculum amittendæ fortis hic interueniat, adeoque vt mutuarius non sit persona securâ, vt authores loquuntur.

Quintus titulus, accipiendi aliquid licitè ultra sortem est, pœna conuentionalis, quæ habet locum, quando mutuans in pactum cum mutuuario, vt si statuto tempore summâ mutuatam non soluerit, teneatur aliquid soluere supra sortem, in pœnam suæ moræ. Ratio est, quia cum ille qui est in mora, peccet contra iustitiam, retinendo alienum inuito domino, meritò aliqua pœna dignus est, quæ propterea ex conuentione partium imponi potest. Cauendum tamen est, ne pœna illa apponatur ad palliandam usuram, seu ex intentione aliquid exigendi ratione mutui. Neue pœna illa exigatur, quando mutuarius non est in mora culpabiliter.

Hinc autem collige, in contractu mutui, licitum esse pactum legis commissoriæ in pignoribus, quando ponitur in pœnam; quia etsi non liceat aliquid accipere supra sortem, ratione mutui, licet tamen in contractu mutui pœnam apponere, quæ soluenda sit à mutuuario, si

tempore constituto non soluerit. Quare potest mutuans accipere pignus pro mutuo, ea lege ut pignus fiat mutuantis, vel pro vendito habeatur, nisi mutuarius termino præfixo summam restituat. Et ita in Montibus Pietatis fieri solet. Ex quo intelligis pactum illud, ideo dici legis commissoriae, quia si debitor non soluat tempore statuto, incidit in commissum, id est, amittit ius in rem suam, ob culpam commissam.

Queritur 4. quid dicendum sit de pacto dandi aliquid, à pecunia distinctum, ratione mutui. Respondeo generatim omnia pacta, quibus imponuntur onera pretio æstimabilia, tanquam usuraria reprobari: quia sic accipitur lucrum ex mutuo, quod planè illicitum est. Unde non licet tibi mutuum dare Petro, cum pacto ut conducat domum tuam, ut in officina tua emat, ut teneatur tibi præstare munus à lingua, ab obsequio, à manu; ut cum tali scemina matrimonium ineat, ut tibi remittat iniuriam, pro qua iustam vindictam, vel satisfactionem exigere potest, &c. Ista enim & similia sunt pretio æstimabilia, adeoque non potest mutuarius titulo mutui, ad ea ex iustitia obligari.

Queritur 5. an pactum restituendi

rotidem nummos, siue maioris, siue minoris sint valoris, sit usurarium. Respondeo cum distinctione: nam si æquè dubium est, tempore restitutionis nummos plus, aut minus valituros, pactum non est usurariū; quia cum sit æquale periculum, & commodum, par est utriusque conditio. Si verò probabilius est, monetam plus valituram, & mutuator eam alioqui seruaturus erat, usque ad tempus restitutionis, tunc etiam pactum est licitum, ratione lucri cessantis. Secus si non erat seruaturus, quia iam aliquid acciperet ratione mutui, supra sortem.

Quod si vice versa probabilius est, pecuniam minus valituram, & ille statim eam distracturus erat, nisi mutuo dedisset, contractus licitus est, quia mutuator potest se indemnem seruare. Sed quid, si seruaturus erat? Quidam dicunt eum tunc non posse exigere eundem valorem. Alij verò oppositum affirmant, quia cum mutuator mutet propositum pecuniam seruandi, velitque eam nunc alienare per mutuum, nulla ratio est, cur non possit illam æstimare, secundum præsentem valorem. Porro quomodo usurarij teneantur ad restitutionem, ex infra dicendis intelligetur.

SECTIO IV.

De Contractu census & cambij.

SECTIO I.

Contractus census licitus est, per se loquendo, & seruatis seruandis.) *Ut hoc intelligas. Nota 1. per censum hinc intelligi, ius percipiendi certam pensionem, ex re alterius frugifera, eumque qui tale ius habet dici Censualistam, seu Censitorem: Censuarium verò illum, qui obligatus est ad soluendam eiusmodi pensionem.*

Nota 2. varias tradi diuisiones census. Primò diuiditur in reseruatium, quo fundi dominium transfertur, reseruata pensione; & consignatium, quo retento rei dominio, pensio assignatur. Secundò consignatiuus diuiditur in personalem, realem, & mixtum: quorum primus fundatur in persona, illiusque industria, secundus in re aliqua fructifera; & tertius in re, & persona. Tertiò census diuiditur in fructuarium, quo fructus; & pecuniarium, quo pecunia percipitur. Quartò in

temporalem, & perpetuum. Quintò in redimibilem, idque vel ex vtraque, vel ex altera tantum parte, & irredimibilem. Sextò in vitalitium quo pensio ad vitam constituitur, & non vitalitiũ, quo ad certum tẽpus, verbi causa. 10. aut 15. annorũ.

His prænотatis, quòd contractus censualis licitus sit, patet; quia per illum emitur res pretio æstimabilis, nempe ius percipiendi pensionem ex re fructifera idque à domino rei; quia sicut gratis dare potest ius percipiendi fructum ex ea; ita & pro iusto pretio tale ius vendere. Ut tamen contractus iste licitè fiat, obseruandæ sunt nonnullæ conditiones, de quibus postea.

Dices, vt contractus emptionis & venditionis iustus sit, pretium debet esse æquale rei venditæ, ex supradictis; at hoc non seruatur in emptione censuum, cum plerumque contingat, pretium non esse æquale pensionibus soluendis. Respondeo; hinc nihil concludi: quia emens censum, non emit pensiones, cum hæ incertæ sint, & variis periculis expositæ; sed ius ipsum percipiendi pensiones illas, quod statim in illum transit, & inter bona immobilia numeratur. Quare satis est, ad æquitatem emptionis censuum, ex parte pretij, quòd tantum detur, quanti æstimatur ius præ-

dictum. Neque opus est, quòd pretium datum sit æquale ipsis pensionibus percipiendis, cum satis constet agrum, verbi causa, iusto pretio emi, etsi fructus qui ex eo sperantur, tale pretium longè superent. Et ratio est, quia in morali æstimatione, plures pensiones secundum se spectatæ, vt tantam summam conficiunt, pluris valent quàm ius, futuris temporibus percipiendi eiusmodi pensiones, variis periculis expositas. Vnde si ita constitueretur census, vt nullum esset morale periculum solutionis, tunc vt iusta esset illius emptio, deberet pretium æquare totam summam pensionum percipiendarum.

Quæres I. quænam conditiones requirantur, ad iustitiam huius contractus. Respondeo iure nature requiri I. Vt census constituatur in re fructifera, ex qua suo tempore pensio solui possit. 2. Vt census ematur iusto pretio, quale censetur quod vel legis præscripto, vel recepta consuetudine, vel virorum prudentum iudicio taxatum est. 3. Vt si res censui subdita pereat, censualistæ quoad ius percipiendi fructus pereat, quia res quælibet domino suo perit. Excipe, nisi culpa censuarij pereat, & nisi per alium contractum specialem, rei censualis asse-

DE IUSTITIA. CAP. IV. 81
curationi prouisum sit. 4. Ut non possit
censuarius rem censualem vendere, vel
alio quouis modo in alium transferre, si-
ne consensu censualistæ. Saltem quando
periculum est, ne pensio imposita diffici-
lius à nouo rei domino obtineatur.

Præter dictas condiciones, aliæ requi-
runtur iure humano, maximè canonico
seu Pontificio ad emptionem censuum.
Verum quia illæ non ubique recepræ
sunt, à nobis prætermittuntur.

Quæres 2. an licita sit emptio census,
cum pacto retrouendendi. Respondeo 1.
licitum esse, si pactum illud fiat in gra-
tiam venditoris, ita scilicet ut venditor
possit censum redimere quando voluerit.
Ratio est, quia sicut vendens domum suã,
cum pacto ut eam redimere possit, nemi-
ni facit iniuriam; ita neque vendens ius
percipiendi fructus è re sua, cum pacto
retrouendendi. Est enim par ratio: quare
sicut pactum retrouendendi, factum in
gratiam venditoris, approbati solet in
venditione aliarum rerum, ita & in cen-
suum venditione admitti debet. Modo
venditor minuat de pretio, iuxta æstima-
tionem grauaminis, quod emptori im-
ponitur.

Respondeo 2. ex probabiliori, & com-
muniori sententia, licitam etiam esse em-

ptionem census, cum pacto retrouendendi facto in fauorem emptoris; ita scilicet ut teneatur venditor pretium restituere, quando emptor voluerit. Et ratio est, quia si potest venditor emptori imponere obligationem, restituendi ius quod in rem suam acquisiuit; cur non poterit similiter emptor obligare venditorem ad refundendam pecuniam, per quam ius illud comparauit? Sicut enim prior obligatio iustè potest compensari, minuendo de pretio: ita vicissim posterior compensari potest, tanto magis augendo pretium, quanto maius est onus redimendi, venditori impositum. Moneo tamen talem contractum, in gratiam solius emptoris factum, esse in praxi periculosum, adeoque minimè consulendum; quia pecuniâ emere census, obligando venditorem ad redemptionem, percepta interim pensione, id à parte rei perinde esse videtur, ac mutuo dare, pecuniam, suo tempore restituendam, & aliquid accipere ultra sortem, quòd planè est usurarium.

CONCLUSIO II. Contractus Cambij licitè fieri potest.) Ut hoc declaretur. Nota 1. nomine Cambij hic à nobis intelligi, non quamcumque permutationem, sed contractum quo pecunia,

pro pecunia permutatur. Vnde differt à permutatione propriè sumpta, quia in hac traditur vna res, pro alia diuersæ rationis, vt ensis pro annulo; à venditione, quia in illa traditur res pro pecunia; & à mutuo, quia in hoc traditur præsens pecunia, concessa dilatione solutionis ad certum tempus, ita vt talis dilatio sit essentialis mutuo; cum tamen Cambiū fieri possit, sine vlla dilatione, vt patet in Cambio minuto, adeoque si interdum dilatio contingat in Cambio, hoc sit per accidens respectu illius.

Nota 1. Varias assignari Cambiorum species. Primò enim Cambium diuiditur in ficcum, & reale; ficcum, seu fictum dicitur illud, quod verum est mutuum, sub ficta Cambij imagine. Vt cum Paulus dat pecuniam Petro Luteriæ, ibidem soluendam, confictis tamen litteris, ac si Romæ soluenda esset, vt ita sub honesta specie translationis pecuniæ lucrum supra sorté accipiat. Cambium verò reale illud est, quo vna pecunia verè commutatur cum alia. Quod iterum duplex est; minutum, quo vna pecunia mutatur cum alia præfente, diuersæ rationis, nempe aurea cum argentea, magna cum parua, &c. Et locale, seu per litteras, quo pecunia vno in loco traditur, vt alibi soluat; quod:

84. TRACTATUS.

duobus modis fieri potest. 1. ita ut Campsarius det hinc pecuniam Campsori, ut eam recipiat alibi. 2. ita ut vice versa Campsor hic pecuniam Campsario, alibi recipiendam. Cæterum ille qui pecuniam dat ad Cambium, dicitur Campsor; qui verò recipit, Campsarius seu Campsaarius vocari solet.

Nota 3. apud omnes constare, Cambium siccum esse illicitum & usurarium, ut vel ex ratione appellationis patet: dicitur enim siccum, quia caret humore, seu iusto titulo accipiendi lucrum, ex pecunia tradita. Deinde cum in eiusmodi Cambio, pecuniæ non apportentur ad eum locum, in quo solutio fieri fingitur, non alio titulo lucrum exigitur, quam ratione temporis, quo solutio expectatur quod planè illicitum est & usurarium. His præmissis.

Dico 1. Cambium reale, quod minutum seu simplex appellatur, licitum esse etsi in eo aliquid accipiatur, supra valorem monetæ lege constitutum. Ratio est, quia varij suppetunt tituli ob quos eiusmodi lucrum licitum est, nempe officium cambiendi, in gratiam Campsarij susceptum, lucrum cessans ob Cambium, materiæ puritas, antiquitas, comoditas, &c. Ista enim sunt pretio æstimabilia, potestque pro iis aliqua cõ-

DE IVSTITIA. CAP. IV. 85

pensatio moderata à campfario exigi. Nec refert quod pecunia sit taxata à Principe; hoc enim verum est de pecunia vt est pretium & mensura rerum venalium, non tamen vt est res quædam præcisè, ex tali materia constans, habensque tales proprietates, aut commoditates. Quare etsi pro ea primo modo spectata, non possit plus exigi, quàm lege constitutum sit; potest tamen, si secundo modo spectetur.

Dico 2. Cambium reale locale cum lucro moderato licitum esse, siue Campfor det pecuniam, alibi recipiendam; siue accipiat, alibi soluendam. Et ratio est, quia in vtroque cambiendi modo, est quædam virtualis translatio pecuniæ, quæ pretio æstimabilis est, adeoque compensationem aliquã meretur. Quando enim Campfor dat pecuniã Lutetiæ, vt eã Romæ accipiat, perinde facit ac si pecuniam Romæ existentem, Lutetiam realiter transfertet. Quãdo verò Campfor accipit pecuniam Lutetiæ, vt eam Romæ soluat, virtualiter pecuniam illam transfert Romam, vbi Campfarius ea indiget. Eiusmodi autem translatio est pecunia æstimabilis; cùm Campfarius leuetur magno onere, quod ipsi subeundum esset, transferendo realiter pecunias ab vno, ad

alium locum valde distantem; idque cum multis periculis, quibus talis translatio non posset non esse exposita. Mitto in Cambio illo locali, posse licitè accipi auctarium, ratione damni emergentis, & lucri cessantis, & propter alios titulos vulgares.

Maior difficultas est, an sit licita species quædam Cambij, & recambij quæ quibusdam in locis dicitur esse in usu. Consistit autem in hoc, ut Campsarius Lutetiæ, verbi causa, accipiat pecunias à Campfore, cum obligatione eas soluendi Romæ, idque per ipsius Campsoris respondentem, qui postea eandem pecuniam per literas Lutetiam remittat, ut ibidem Campsarius eam soluat cum Cambio, & recambio. Respondeo 1. Cambium esse fictum, quando Campsor sciens Campsarium non habere Romæ pecunias actu, aut potestate seu in credito, literas ad eum locum dirigit; siquidem in tali casu, non existit pecunia absens, quæ mutetur cum præsentem, aut quæ Româ Lutetiam transferri debeat. prout requiritur ad verum & reale Cambium.

Respondeo 2. Cambium non videri illicitum si Campsarius sponte petat à Campfore, ut sibi assignet aliquem, qui ipsius nomine pecuniam Parisiis accep-

tam, Romæ soluat; Campsorque suum Respondentem ei offerat, qui ex propriis pecuniis debito satisfaciat; quique iam ut creditor Campsarij, literas secundi Cambii ad eum dirigat, ut summam soluat Cāpsori, à quo primum Lutetiæ eam accepit; non quidem tanquam suo creditori, virtute primi Cambij, quia hoc debitum iam extinctum est; sed tanquam creditori Respondentis, cuius ipse Campsarius per secundum Cambium factus est debitor. In hoc enim cambiendi modo, pecunia Parisiis tradita, verè commutatur cum aliena, quod sufficit ut verum sit Cambium.

Puto tamen hunc cambiendi modum esse valdè periculosum in praxi, quia totus ille circulus non alio sine videtur institui, nisi ut specie Cambij, tegatur merum mutuum, quo detur pecunia, in eodem loco soluenda cum auctario, quod ut liquet usurarium est. Quare ut Cambium illud licitè fiat, tria ut minimum requiruntur 1. Ut Campsor non nisi ad postulationem Campsarij suum Respondentem nominet, qui pro eo in loco cōditō satisfaciat: ad hoc enim cogere Campsarium: magna esset iniustitia. 2. Ut solutio fiat ex pecuniis ipsius Respondentis, vel alterius distincti à Campsore;

quia si esset pecunia ipsius Campforis, Cambium esset fictitium: cum nemo vere dicatur vnā pecuniā mutare cum alia, si vtraque sit sua. 3. Ut seriò ac bona fide agatur, non autem animo tegeadi mutuum.

 SECTIO V.

De cæteris contractibus.

CONCLUSIO I.

Contractus onerosi quibus usus, vel ususfructus transfertur, sunt locatio & conductio, Emphyteusis, & feudum.) In primis locatio & conductio sunt vnus & idem contractus, quo res, vel persona aliqua ad usum, vel fructum pro pretio alteri conceditur; & ab eodem accipitur. Ex parte enim dantis dicitur locatio, ex parte verò accipientis conductio. Vnde accipiens pretium dicitur locator, tribuens autem conductor.

Notandum autem 1. quasdam esse obligationes locatoris, quarum 1. est, vt teneatur manifestare conductori vitia rei locatz. Quare si id negligat, tenebitur

DE IVSTITIA. CAP. IV. 89
tur de damno inde sequuto. 2. Ut resar-
ciat expensas necessarias, quas in re loca-
ta fecit conductor, nisi aliter inter ipsos
conuentum sit. 3. Ut teneatur ad onera,
& tributa imposita pro re locata, licet
non ad ea quæ imponuntur, pro fructibus
illius. 4. Ut non possit, ante finitum lo-
cationis tempus, rem locatam repetere;
nisi conductor, eâ abutatur, vel non soluat
pretium locationis, &c.

Notandum 2. totidem esse obligatio-
nes conductoris, quarum 1. est, vt condu-
ctor non possit vti re conducta, nisi ad
eum vsum, ad quem ipsi concessa est. 2.
Ut non possit per se loquendo, rem con-
ductam dimittere, nisi in termino loca-
tionis, vel ante talem terminum, ex con-
sensu locatoris. 3. Ut teneatur eandem
numero, & integram restituere. 4. Ut
tempore constituto pretium locationis
soluere debeat. Nisi fortè aliquando, quia
fructus percipere non potuit, ob impe-
dimentum sine ipsius culpa superueniens,
ab ea obligatione, vel ex toto, vel ex
parte sit liber; qua in re attendenda est
maximè consuetudo.

Notandum 3. etsi nonnulli existiment,
quando quis pluribus obligat operam
suam, singulis, in solidum, eaque adeò
commoda est singulis, ac si pro iis solis.

fuiſſet exhibita, eum poſſe tantum à ſingulis exigere, quantum ab vno poſſet, ſi pro eo ſolo operam ſuam impendiſſet. Oppoſitum tamen videri longè probabilius, quia cum operarius debeat vni operam ſuam ex iuſtitia, non poteſt eam alteri nouo pretio vendere. Vnde collige, nuncium à Petro ſpecialiter, integro ſtipendio conductum vt epistoſas Romam deferat, non poſſe à Paulo aliud ſtipendium accipere, vt illius cauſa idem iter aggrediatur.

Notandum 4. ſoluendum eſſe iuſtum ſtipendium famulis, modò debitam operam præſtiterint; illud autem iuſtum dici ſtipendium quod habita ratione obſequiorum, temporis, aliarumque circumſtantiarum, tale à viris prudentibus æſtimatur; aut pro quo famuli communiter ſuas operas locare ſolent. Quò fit vt. cum non teneantur domini ex iuſtitia, dare aliquid famulis, ſupra pretium de quo inter ipſos conuentum eſt; nefas etiam ſit famulis, occulta vti compensatione, ſurripiendo aliquid de bonis domini; eſto ſtipendium ipſis non videatur labori, & obſequiis præſtitis adæquatum. Iam enim nullus iis ſuppedit titulus, quo talem compensationem licitè facere poſſint.

Quod attinet ad Emphyteuſim, ea de-

DE IVSTITIA. CAP. IV. 91
finiri solet, Contractus quo quis tradit
rem suam immobilem, cum translatio-
ne dominijs utilis, retento directo, sub
certa pensione proprietario soluenda, id-
que vel in perpetuum, vel ad unius aut plu-
rium vitam, vel ad certum tempus, quod
decennio non sit minus. Ex quo patet,
Emphyteusim distingui 1. à contractibus
gratuitis, quia hic imponitur onus. 2. à
venditione, quia in ea transfertur domi-
nium. 3. à locatione, tum quia in hac
non transfertur dominium utile in con-
ductorem, tum quia locatio est etiam re-
rum mobilium, idque tantum ad tempus
decennio breuius.

Porro variae sunt conditiones huius
contractus, ex iure communi, praeter eas
quae ex iam dictis colligi possunt 1. Ut
Emphyteuta quotannis teneatur soluere
pensionem, siue in pecunia, siue in fructi-
bus, iuxta conventionem factam. 2. Ut
amittat rem Emphyteuticam, si pensio-
nem non soluerit per duos annos, si res sit
Ecclesiastica, nisi sibi consulat celeri sa-
tisfactione; vel per tres, si sit secularis.
3. Ut non teneatur soluere pensionem,
quando res perit sine culpa illius. Quod
ita intelligendum, ut res tota pereat,
nullam pensionem debeat; si verò tantum
ex parte pereat, non debeat totam pen-

tionem, nisi ea valde sit modica. 4. Ut rem traditam in Emphyteusim amittat, si eam notabiliter deteriore reddat. 5. Ut non possit vendere ius Emphyteuticum, nisi proprietario prius monito, ut ipse emat, si velit; & alioqui si ante tradat, cadat in commissum. 6. Ut quoties res venditur, aut donatione, vel permutatione alienatur accipiens pro inuestitura soluat laudemium domino directo, id est, quinquagesimam partem pretij, ex iure communi, trigesimam autem, ex consuetudine.

Tandem Feudum propriè sumptum definiiri potest, Contractus quo, retento dominio directo, datur alteri res immobilis, quoad dominium utile; sub cœne exhibendi fidelitatem, & obsequium aliquod personale. Ex quo patet, Feudum in eo distingui ab Emphyteusi, quia in hac soluitur pensio realis, in illo verò seruitium personale. Cæterùm qui dat in feudum, dicitur Infeodator, seu dominus feudi; qui verò accipit, dicitur Feodatarius, seu Vassallus.

Vbi duo sunt obseruanda, Primò, Feudum variis modis diuidi. 1. in proprium, & improprium. 2. in nouum, & vetus. 3. in nobile idque aut regale, aut non regale, & ignobile. 4. in ligium, & non li-

DE IVSTITIA. CAP. IV. 93

gium quorum priori iuratur fidelitas, contra omnem hominem, posteriori vero non nisi cum exceptione prioris domini; ut si quis Duci iuret fidelitatem, exceptis iis, quæ ad Regem pertinent. 5. in hæreditarium, & non hæreditarium. 6. in francum, seu liberum à seruitiis personalibus, quod non nisi improprie feudum est, ut ex dictis colligitur, & non francum, seu non liberum.

Observandum 2. varias esse feudi conditiones, præter eas quæ ex illius definitione sumi possunt. 1. est, ut vassallus non teneatur seruitium personale exhibere domino nisi interpellatus. 2. Ut amittat feudum, si requisitus obsequium debitum denegauerit. 3. Ut amittat etiã, si illud sine consensu domini alienauerit. 4. Ut debeat à domino inuestiri, eique tunc iuxta formam consuetam fidelitatem iurare. Verùm in his, aliisque ad feudum spectantibus, variæ consuetudines locorum attendi debent, de quibus Iuristæ videri possunt.

CONCLUSIO II. Contractus societatis licite celebrari Potest.) Declaratur, nam contractus iste nihil est aliud quam, Conventio duorum, aut plurium facta, ut conferatur aliquid ad lucrandum idoneum, (ut sunt pecunia, indu-

stria, opera) in usum, aut quæstum communem, Quod autem eiusmodi contractus sit ex se licitus, patet, quia potest quilibet licite lucrari ex re sua, ad lucrandum idonea; ergo & plures ex huiusmodi rebus inter se coniunctis, licite lucrari poterunt. Sequela patet: nulla enim ratio est, cur quod licitum est singulis seorsim, non liceat pluribus coniunctim.

Vt tamen hæc societas iuste ineatur, tria ex communi sententia requiruntur. 1. Ut genus negotiationis sit iustum & licitum; siquidem nemo potest obligari ad opus illicitum. 2. Ut lucrum inter socios iuste diuidatur, habita ratione sortis à singulis collatæ; ita ut plus lucri referat, qui plus contulit pecuniæ, vel industriæ; minus verò, qui minus: sic enim seruetur iustitiæ æqualitas, cum unicuique reddatur quod ei debetur. 3. Ut etiam damnum si quod commune est omnibus sortibus sociorum, æqualiter inter illos diuidatur. Quanquam secluso speciali pacto, iactura ad eum solum pertineat, cuius sorti specialiter constat damnum accidisse. Ut autem istæ conditiones melius intelligantur.

Quæro 1. an quando vnus apponit totam pecuniã, & alius solam industriã, diuisio inter socios facienda sit, non mo-

DE IUSTITIA. CAP. IV. 95
do lucri, sed etiam pecuniæ in societatem
collatæ, secundum æstimationem opera-
rum: ita ut negotiis peractis, ex tota
summa quæ ex lucro & sorte cõflata erit,
tantum socius extrahere debeat, quantum
si loco operarum, pecuniam æquivalen-
tem contulisset. Nonnulli recentiores af-
firmant, quia alioqui conferens operam,
longè deterioris esset conditionis, quàm
qui pecunias contulerunt: hi enim post
finitum contractum, præter participatio-
nem lucri, suas sortes integras habent;
locatori verò operæ, hoc ipso quòd ope-
ræ transferunt, nihil de sorte quam con-
tulit, reliquum maneret. Vnde conclu-
dunt, si tu conferas mille aureos, socius
autem operas centum aureis æstimas, &
lucrum sit 500. aureorum socium debere
extrahere vñdecimam partem, ex mille
& quingentis aureis, id est 136. aureos,
& vnam tertiam; reliquas verò decem
partes tibi deberi. Et consequenter aiunt,
si opera vnus tanti valet, quanti fors al-
terius, ei deberi dimidium totius sum-
mæ: si autem erat æqualis tertiæ, quartæ,
quintæ, vel sextæ parti pecuniæ, ei de-
beri tertiam, quartam, quintam, vel sex-
tam partem totius summæ, quæ reperie-
tur finitis negotiis.

Alij tamen magis communiter docent,

capitale si saluum est, integrum reddendum esse ei qui illud posuit; deinde verò lucrum diuidendum, iuxta æstimationem operarum, arbitrio boni viri, vel ex consuetudine loci. Rationem afferunt, quia æquum non videtur, vt ille qui solas operas contulit, recipiat aliquid loco capitalis, cum nihil ad capitale addiderit; opera enim non est sors, sed fructus personæ respondens fructui, & commoditati pecuniæ, quam alter contulit pro capitali; satis ergo est, quòd de lucro participet, iuxta æstimationem laboris. Et sanè aliàs, si Petrus centum nummos pro sorte posuisset, & Pauli industria esset eiusdem valoris, lucrum verò esset ducentorum aureorum, sequeretur quòd tunc ex summa lucrata deberentur Paulo 150. aurei, Petrò verò tantum 50. quod valde durum videtur. Quare dicunt, diuisionem in eo casu ita faciendam esse, vt primum reddantur Petro centum nummi, quos apposuit; deinde verò ducenti nummi ex lucro restantes, æqualiter inter vtrumque diuidantur, ita vt singuli centum nummos accipiant. Sic enim seruetur æqualitas inter socios, cum reddatur alteri, quod per pecuniam, alteri, quod per industriam comparauit: Neque dici potest, quod operas conferens eas amittat,

amittat, cum ex iis tantum lucri referat, quantum cedit ei, qui pecunias contulit.

Verum inter duas illas sententias veluti extremas, quarum alia docet absolute diuisionem faciendam esse ex tota summa, constante ex sorte, & lucro; alia absolute id negat: cogitari potest quædam media, & tertia sententia, quæ probabilius statuatur, diuisionem interdum priori modo, interdum posteriori faciendam esse. Nonnunquam enim contingere potest, operas collatas, iudicio viri prudentis absolute æquialere, pecuniæ in sortem traditæ; si nimirum negotiator tanta industria polleat, ut verbi causa, ceterum nummis quadringentos, vel quingentos lucretur. Et tunc iustus erit contractus, si socij pactum ineant, ut in fine negotiationis, tota summa ex sorte, & lucro constans, æqualiter inter eos diuidatur. Aliàs verò & frequentius euenit, ut opera collata non æquialeat absolute summæ traditæ, sed tantum respectiue, seu in ordine ad lucrum; ut dum, verbi causa, mercator ducentis nummis centum lucratur. In eo autem casu iusta erit societas, si detracto capitali, solum lucrum inter socios diuidatur.

Quæro 2. an cum contractu societatis, possint coniungi duo alij contractus, quod
de Iust. E

rum altero lucrum aliquod certum, altero ipsum capitale esse curetur; ita quidem ut utraque illa assecuratio iustè compensari queat, aliqua parte totius lucri, quod probabiliter ex societate speratur. Respondeo 1. licitè celebrari posse cum altero socio contractum priorem, adeò ut Petrus, verbi causa, centum nummos in societatem exponens, ex quibus probabiliter sperat, se pro lucro decem receptorum, possit Paulo promittere vnam partem talis lucri, ex hypothesi quòd velit illi assecurare alteram. In hoc enim, spectata rei natura, nulla apparet iniustitia; cum periculum sortis apud Petrum maneat, & onus Paulo impositum ad aequalitatem compensetur.

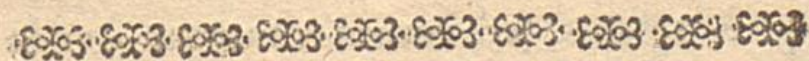
Respondeo 2. etiam licitum esse, alium celebrare contractum pro assecuratione capitalis, adeò ut pro grauamine quod subit Paulus, in gratiam Petri, assecurandi centum nummos, possit Petrus ei dare aliquam partem lucri sperati. Vnde si ex decem nummis speratis, Petrus det tres Paulo, pro assecuratione capitalis, & duos pro assecuratione alicuius certi lucri, poterit Petrus quotannis recipere aureos quinque pro centum, donec societas finiatur. Horum autem ratio est, quia ex vna parte, contractus societatis

DE IUSTITIA. CAP. IV. 99
cum lucro, secundum se licitus est, ex
supradictis; ex alia verò, reliqui duo
contractus affecurationis secundum se
sunt liciti; cum inter onus impositum, &
compensationem factam æqualitas con-
stituatur, idque ex mutuo sociorum cõ-
sensu. Cur ergo tres isti contractus inter
se coniuncti, illiciti erunt?

Dices, quia ex quo Paulus subit pe-
riculum capitalis, iam is est dominus il-
lius, adeoque contractus iste non est pro-
priè societas, sed verum mutuum: vnde
tamen Petrus lucrum accipit, quod illi-
citurum est. Respondeo, hoc non esse si-
gnum sufficiens translationis dominij; ut
vel ex eo patet, quòd in contractu loca-
tionis, non transfertur dominium in cõ-
ductorem, etsi ille rei conductæ pericu-
lum interdum subeat. Accedit, quòd Pau-
lus non potest vti ad arbitrium, pecunia
à Petro accepta, sed debet eam, iuxta il-
lius voluntatem, negotiationi exponere.
Quod indicio est, dominium talis pecu-
niæ apud Petrum manere, adeoque eum
licitè ex ea, tanquam ex re sua negotia-
tioni exposita, lucrum aliquod perci-
pere.

Quæro 3. quomodo prædicti tres con-
tractus iniuri debeant, ut aliquis certum
lucrum, accipiat, supra sortem. Respon-

deo ex communi sententia, non opus esse ut contractus illi explicitè ineantur, sed satis esse quòd fiant virtualiter, seu intentione implicita. Vnde excusantur, qui hoc modo societatem cum mercatore incunt: confero centum in societatem, ut saluo capitali, solvas quinque modo licito: quia scilicet intentio implicita idem operatur quod expressa, ut aiunt Iuristæ.

CAPUT V.

De obligationibus iustitiæ, quoad restitutionem in genere.

SECTIO I.

Quid sit restitutio.

CONCLUSIO VNICA.

Restitutio est actus Iustitiæ commutatiuæ, isque ad salutem necessarius.) Antequam hoc proberetur, Notandum est, nomen restitutionis sumi dupliciter. I. latè pro omni actu quo redditur